

Gerhard S t a n k e. *Die Lehre von den "Quellen der Moralität". Darstellung und Diskussion der neuscholastischen Aussagen und neuerer Ansätze.* Verlag Friedrich Pustet. Regensburg 1984 ss. 365.

W dziejach katolickiej teologii moralnej można stosunkowo łatwo zaobserwować okresy skupiające szczególną uwagę na określonych, bardziej szczegółowych zagadnieniach tej dyscypliny. Oczywiście nie chodzi tu w pewnym sensie o wręcz szkodliwe akcenty, jak np. skrajny jurydyzm, psychologizm czy socjologizm, ale o zwrócenie uwagi bardziej pogłębionej na szczegółowe kwestie niezwykle istotne dla właściwego uprawiania teologii moralnej, a zwłaszcza jej szczegółowych czy raczej fundamentalnych elementów. Są to kwestie tym ważniejsze, iż mają większe znaczenie w całości koncepcji teologii moralnej przechodzącej wielorakie próby i poszukiwania na przestrzeni swej historii.

W słynnej już serii *Studien zur Geschichte der katholischen Moraltheologie*, wydawanej od pewnego czasu pod kierunkiem prof. J. Gründel, ukazał się już 26 tom stanowiący prawie integralny przedruk rozprawy doktorskiej G. Stanke przedstawionej na Wydziale Teologicznym Bawarskiego Uniwersytetu Juliusza Maksymiliana w Würzburgu. Praca ta opatrzona jest tytułem *Die Lehre von den "Quellen der Moralität"*. Ogólność tego sformułowania wyjaśnia bliżej podtytuł: *Darstellung und Diskussion der neuscholastischen Aussagen und neuerer Ansätze*. Po tych informacjach można już sądzić o randze podjętej tematyki.

Na przedmowę (s. 5) składają się kurtuazyjne słowa wdzięczności. Następnie znajduje się dość obszerny spis treści (s. 6-12) w formie typowej dla rozpraw dyplomowych. Należy stwierdzić, że ułatwia to uzyskanie dalszych informacji odnośnie do treści prezentowanej książki, a także pewnych elementów formalnych. Z kolei po krótkim wprowadzeniu (s. 13-17) całość pracy dzieli Stanke na trzy części, a te z kolei na rozdziały, a następnie czasem stosuje jeszcze dalej dwustopniowy, a nawet i trójstopniowy podział. Te detale nie zawsze zostały ukazane w spisie treści.

Część pierwsza opatrzona została tytułem *Nauka o istocie i źródłach moralności czynu w neoscholastyce* (s. 18-93). W pięciu kolejnych rozdziałach Autor wskazuje m.in. na ówczesne rozumienie określenia "menschliche Handlung", kwestie istoty moralności czynu, słynne od scholastyki "fontes moralitatis" czy znaczenie okoliczności i celu czynu. W pewnym sensie pod-

sumowuje on swoje uwagi, wskazując na związki koncepcji neoscholastycznych z oryginalnymi wypowiedziami św. Tomasza z Akwinu.

Po tych w pewnym sensie uwagach wprowadzających G. Stanke w części drugiej prezentuje stanowiska niektórych autorów współczesnych w poruszonych wyżej kwestiach (s. 94-165). W kolejności omawia koncepcje: B. Schüllera P. Knauera, J. Fuchsa, F. Scholza, K. Demmera i L. Janssensa. Ostatni rozdział tej części ukazuje jeszcze bardziej współczesne sugestie zaproponowane m.in. przez F. Böcklego, T. Stycznia, H. Reinerera i innych.

Część trzecia stanowi krytykę i perspektywiczne poszukiwanie problematyki źródeł moralności, oczywiście w kontekście wyżej przedstawionych badań różnych autorów (s. 166-297). G. Stanke ukazuje rozumienie "menschliche Handlung", uwarunkowań obiektywnych i subiektywnych czynników moralności, "finis operantis" czy problem ascezy.

Całość pracy niemieckiego historyka zamyka krótkie zakończenie (s. 298-300). Dodano następnie dość obfite przypisy (s. 301-354) oraz literaturę przedmiotu (s. 355-365). Należy już na wstępie stwierdzić, że nie została ona usystematyzowana według klucza, jaki sugeruje omawiany temat, a więc źródła i literatura pomocnicza. Ta ostatnia może być jeszcze dalej podzielona na pozycje omawiające prezentowanych autorów oraz zagadnienia bardziej ogólne. Warto zauważyć, że z polskich badaczy powołuje się tylko na T. Stycznia. Wynika to być może z bariery językowej. Zresztą sam autor ogranicza się zasadniczo do literatury języka niemieckiego.

Prezentowana rozprawa stanowi akademicką próbę historyczno-krytycznego opracowania jednej z podstawowych kwestii teologii moralnej, zwłaszcza fundamentalnej. Jest to tym ważniejsze, że rzutuje bezpośrednio na całokształt szczegółowych kwestii. Mimo iż jest to analityczne studium z historii teologii moralnej, to dotyka ono bardzo aktualnych i praktycznych zagadnień źródeł moralności. Nie można w ocenie studium G. Stanke pominąć jego szczególnego aspektu, jakim jest skoncentrowanie się na neoscholastycznych próbach odpowiedzi na pytanie o "Quellen der Moralität". Autor jednak dzięki szerokiemu przedstawieniu tła zagadnienia ostatecznie jest otwarty i na inne próby, których przecież nie brakuje w najnowszych dziejach teologii moralnej. Otwartość na pozateologiczne źródła moralności pozwala głębiej i pełniej ująć te kwestie w samej teologii. Trzeba tu jednak poczynić zastrzeżenie, że Autor w zasadzie nie sięga do prób z innych grup językowych, poza językiem niemieckim. Jest to pewne ubóstwo całości obrazu neoscholastyki, która ma swoich przedstawicieli także w języku francuskim, jak i hiszpańskim.

Studium niemieckiego badacza od strony formalnej jest akademicką rozprawą dyplomową. Rzutuje to mniej lub bardziej wyraźnie na całokształt jej obrazu treściowego i formalnego. Stanke dość często cytuje prezentowanych autorów, a mniej omawia ich myśli. Ta częstotliwość może wskazywać

na unik i niepewność odnośnie do odczytania czasem trudnych rozwiązań. Liczne są także terminy techniczne ze specyfiką sensu właściwego tylko danemu autorowi. Niemniej wielość tekstów nadaje pracy szczególny walor źródłowy. Same badania mają jednak bardziej charakter prezentacyjny aniżeli analityczny, choć trzeba dodać, że są partie pozwalające na wyrobienie sobie orientacji w szerszym kontekście personalnym i faktograficznym teologii moralnej prezentowanej przez G. Stanke. Nie brak zatem i wniosków uzyskanych dzięki analizie, co więcej – są pewne wskazania metodologiczno-poznawcze dotyczące źródeł moralności, zwłaszcza w odniesieniu do teologii moralnej.

Dość obfite przypisy stanowią cenne uzupełnienie pracy. Można w nich napotkać liczne cytaty tekstów źródłowych czy porównawczych. Widać natomiast dość słabe wykorzystanie tzw. literatury pomocniczej. Całość zaś zestawu literatury jest wskazaniem bibliograficznym dla ewentualnych własnych dalszych badań w prezentowanej tematyce. Autor w wykazie pomija niektóre pozycje występujące w przypisach (por. np. s. 315). Stosuje także dość zróżnicowany opis tej samej pozycji. Brak także konsekwencji w ustaleniach skrótów bibliograficznych poszczególnych pozycji w wykazie literatury.

G. Stanke, prezentując poglądy wybranych moralistów o orientacji neoscholastycznej, sam próbuje wskazać na różnice, jak i na zbieżności między nimi. Oczywiście czynnikiem łączącym jest św. Tomasz z Akwinu i jego obraz źródeł moralności. Czasem dochodzi jednak do głosu zbyt wraźnie jego ocena, widziana niekiedy z perspektywy teraźniejszości. Zresztą jest to generalny problem wszelkich prac historycznych, zwłaszcza w dość nowej dyscyplinie, jaką jest historia teologii moralnej.

Prezentowane opracowanie jest cenną próbą systematyzacji i zarazem wstępną analizą jednej z podstawowych kwestii teologii moralnej. Jest to praca godna uwagi dla badaczy dziejów teologii moralnej naszych czasów. Wysiłek Autora jest znacznym krokiem w całkształcie pogłębionych analiz teraźniejszych prób teologii moralnej fundamentalnej, w których trzeba sięgać do przeszłości, i to także tej bardzo bliskiej, która wręcz wydaje się jeszcze teraźniejszością. Należy ufać, że Autor pozostanie wierny swoim zainteresowaniom, czego dowodem będą dalsze publikacje. Trzeba także wyrazić wdzięczność Wydawnictwu i redaktorowi serii J. Gründelowi, który zechciał wydać opracowanie G. Stanke.

*Ks. Andrzej F. Dziuba*